

Szerkesztői előszó „A háztartáson belüli egyenlőtlenségek és a kapcsolati tőke” című tematikus lapszám tanulmányaihoz

Gregor Anikó – Sik Endre

<https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2023.11>

A következő oldalakon található tanulmányok¹ nagyon különböző módon, de mind azt vizsgálják, hogy a kapcsolati tőke fogalma hogyan illeszkedik a háztartáson belüli folyamatokhoz és struktúrákhoz, illetve hogy ezek hogyan függnek össze a háztartást körülölelő gazdasági-politikai-kulturális környezettel. Ezek közül a folyamatok közül kiemelt helyen kezelik az egyenlőtlenségek különböző megjelenési formáit és eltérő kapcsolódását a háztartáson kívüli egyenlőtlenségekhez: akár növelik, akár csökkentik azt, illetve amikor a külső környezet hatásai ellenére a háztartáson belüli folyamatokban az egyenlőség és a rugalmas szolidaritási formák válnak dominánssá.

A tanulmányok ismertetése előtt fontos néhány gondolatot az általunk használt fogalmak (háztartás, egyenlőtlenség, kapcsolati tőke) jelentésével kapcsolatban tisztázni.²

A háztartás fogalmát a szociológia meglehetősen mostohán kezeli: vagy elsősorban a közgazdaság-tudomány mezsgyéjére száműzi és így kihatja a szociológia releváns fogalmai közül, vagy megáll a háztartás fogalmával megragadható együttélési, együtt-termelési és együttfogyasztási egység határainál, és aggregált mutatók alkalmazásával (például háztartáson belüli egy főre jutó jövedelem) elfedi a háztartás tagjai közti dinamikus viszonyok természetét. Éppen ezért számunkra a háztartás fogalmának használata két okból volt fontos: egyrészt, hogy elkerüljük a vele látszólag nagyon hasonló tartalmú *család* fogalmának használatát. Tettük ezt azért, mert nem minden együtt élő közösség definiálható családként, ugyanakkor

1 A tanulmányok alapjául szolgáló kutatást az a „Kapcsolati tőke a háztartáson belül” nevű (NKFIH K131947) támogatás és Társadalomtudományi Kutatóközpont Családtudományi Kutatóközpontja tette lehetővé.

2 Az érdeklődő olvasónak a témával kapcsolatban két angol és egy magyar nyelvű művet tudunk még ajánlani: Sik, E. (2020): Intra- and inter-household network capital. *Szociológiai Szemle*, 30(4): 89-106. <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2020.4.5>; Hajdu, G. – Sik E. (2022): Men's income disadvantage and life satisfaction among Hungarian couples. *Demográfia*, 65(5): 5–28. <https://doi.org/10.21543/DEE.2022.1>, és Sik, E. (2022) Gondolatok a háztartás működéséről. In Feledy, A. – Egle, B. (szerk.): *Van új a nap alatt - Az ELTE Angelusz Róbert Társadalomtudományi Szakkollégium konferenciájának válogatott tanulmánykötete*, Budapest: ELTE, 49–67.

minden ilyen közösség fontos jellemzője a tagok közti struktúra alakulása. Kutatási figyelmünk pedig pontosan erre irányult.

Rá akartunk mutatni továbbá arra is, hogy a háztartás a társadalom és a gazdaság összetett, ám önálló szereplője. Nem azt gondoljuk természetesen, hogy minden társadalmi és gazdasági folyamatban fontos a háztartás szerepe, de azt állítjuk, hogy sok esetben, ha az egyén sajátosságain keresztül vizsgáljuk a társadalmi folyamatokat, akkor a szociológiát is alávétjük a módszertani individualizmus uralmának, és emiatt elsiklunk olyan hatások értelmezése mellett, amelyek fontosak lehetnek.

A hálózatok vizsgálatának felértékelődését is ez a felismerés okozta a múlt század vége felé, de ezek a kutatások a saját módszertanuk uralma alatt sínylődnek, amelyek nem tudják (és nem is akarják) a háztartást mint az egyént legszorosabban körülvevő egyének halmazát önálló szereplőként értelmezni. Ezért gondoltuk hasznosnak a háztartástagok kapcsolatainak nagyságát és szerkezetét (hangsúlyozva, hogy nem a háztartáson belüli, hanem az onnan kifelé vezető kapcsolatokét) vizsgálni oly módon, hogy ez a háztartáson belüli státuszkülönbségek és a háztartásnak a társadalom egészébe való betagozódását is elemezhetővé tegye.

Az egyenlőség és annak hiánya, ha csak az egyének vagy a társadalom egésze szintjén elemezzük, szükségképpen torz lesz, mert kimaradnak azok a hatások, amelyek a háztartáson belüli közegben érik az egyént és hatnak a makroszintű folyamatokra (és persze *vice versa*). Az egyenlőtlenség a háztartáson belül ugyanis lehet kisebb vagy nagyobb, mint a társadalom egészében, illetve a háztartáson belüli egyenlőtlenségeket alakító folyamatok lehetnek azonosak vagy eltérőek a makrofolyamatokhoz képest, de ha nem vizsgáljuk a háztartáson belüli folyamatokat, akkor soha nem is tudjuk meg, hogy a fenti állítások melyike (és mikor és milyen mértékben, továbbá kik számára és milyen módon) az igaz.

Ami pedig a tanulmányok javasolt sorrendjét illeti: nincs ilyen. Minden tanulmánynak önállóan kell megállnia a lábán, és valamennyi műnek egymáshoz tetszőleges módon kapcsolódva kell szolgálnia az Olvasót.